

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Historicus. Oude-stijler én culturele makelaardij

Jacobs, Marc; Elpers, S.M.

published in

Volkskunde

2021

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Jacobs, M., & Elpers, S. M. (2021). Historicus. Oude-stijler én culturele makelaardij: De nalatenschap van dr. Albert van der Zeijden (1957-2021). *Volkskunde*, 122(3), 371-380.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knaw.nl

122E JAARGANG - 2021 | 3 (AUG. - DEC.)

---

volks- kunde

TIJDSCHRIFT OVER
DE CULTUUR VAN HET
DAGELIJKS LEVEN

ISSN 0042-8523

Uitgegeven met steun van de
Vlaamse overheid,
de Universitaire Stichting van België,
het Vera Himlerfonds en Musea
en Erfgoed Antwerpen vzw

Vlaanderen
verbeelding werkt

folio
tijdschriften
& magazines

Redactie: lic. Paul Catteeuw (redactiesecretaris; Kontich),
lic. Sofie De Ruysser (Antwerpen), dr. Sophie Elpers (Arnhem),
dra. Roselyne Francken (Antwerpen), prof. dr. Hans Geybels (Leuven),
prof. dr. Marc Jacobs (Brugge), dra. Jorijn Neyrinck (Brugge),
prof. dr. Maarten Larmuseau (Kessel-Lo), dra. Hilde Schoefs (Bilzen),
prof. dr. Annick Schramme (Berchem),
† dr. Albert van der Zeijden (Egmond aan Zee), dra. Els Veraverbeke (Gent),
prof. dr. Johan Verberckmoes (Heverlee)
Verantwoordelijke uitgever: dr. Jur. Paul Peeters ('s-Gravenwezel/Schilde),
lic. Sigrid Peeters (Oelegem/Ranst)
Beeld- en eindredactie: Paul Catteeuw & Johan Verberckmoes

Adressen

Redactie: J.B. Reykerslaan 28, 2550 Kontich, redactie@volkskunde.be
Beheer-Uitgeverij: vzw Centrum voor Studie en Documentatie,
Gillès de Pélichylei 97, 2970 's-Gravenwezel (Schilde), info@volkskunde.be

Jaarabonnement

Voor België: € 24,00 – buiten België € 30,00
Voor nummers buiten abonnement: info@volkskunde.be

Het tijdschrift *Volkskunde* werd opgericht in 1888 door August Gittée en Pol de Mont. In 1894 werd Alfons De Cock redacteur.

Van 1914 tot 1920 hield "Volkskunde" op te verschijnen. Daarna berustte de leiding bij Victor de Meyere, vanaf 1936 bijgestaan door Jan de Vries. Vanaf 1938 hebben Jan de Vries, Maurits De Meyer, Pieter Jacobus Meertens en Karel Constant Peeters het tijdschrift voortgezet samen met Jan Gessler en Paul De Keyser.

De nieuwe reeks begon met de 43e jaargang (1940-41). Vanaf 1967 werd de redactie geleid door P.J. Meertens en K.C. Peeters, vanaf 1972 aangevuld door Jan Theuwissen en Johannes Jacobus Voskuil.

Na het overlijden van K.C. Peeters werd vanaf 1976 de redactie geleid door Jan Theuwissen en Stefaan Top. Van 2008 tot 2020 was Stefaan Top eindredacteur.

In 2012 werd de reeks vanaf de 113e jaargang in zijn huidige vorm vernieuwd.

Vanaf 2021 leiden Paul Catteeuw en Johan Verberckmoes de beeld- en eindredactie. De redactie is interdisciplinair en Vlaams-Nederlands samengesteld.

In memoriam Albert van der Zeijden

(1957-2021)

Met het plotse en totaal onverwachte overlijden van Albert van der Zeijden verliest het tijdschrift *Volkskunde* één van de drijvende krachten van zijn redactie. Albert was sinds 2002 lid van de redactie. Hij sloeg opnieuw de brug tussen Vlaanderen en Nederland nadat er ruim twee decennia geen Nederlanders in de redactie hadden gezeten. En vanaf de eerste dag was hij een absolute voorstander en voorvechter van die samenwerking tussen noord en zuid. Dat bleek tot in zijn laatste post op facebook twee dagen voor zijn heengaan. En ook door zijn laatste bericht dat hij aan onze redactie schreef op 15 juli 2021, twee weken voor hij ons verliet op 30 juli 2021. Het lijken haast profetische woorden.

Het is hoe dan ook het afscheid van een tijdperk! Toen ik laatst eens in de colofon keek van een aantal jaren geleden, bleek mij dat na het afscheid van Stefaan Top, ik zelf inmiddels het langstzittende redactie(raads) lid ben van Volkskunde! Dit was notabene de redactie van na de verjonging waar Stefaan het over heeft in jullie interview! We worden oud! In de periode al voor mijn redactielidmaatschap van Volkskunde werkten wij vanuit Nederland al nauw samen met Stefaan, onder meer in de leergang Volkskunde van Brabants Heem en in het ANV. [...] Dat ik die allemaal nog als jeugdige mannen heb meegemaakt, laat zien hoe oud ik zelf inmiddels ben. Met vriendelijke groet, Albert van der Zeijden

Binnen de redactie was hij een harde werker en een grote bron van inspiratie. Hij schreef boeiende bijdragen, bracht auteurs aan, schreef recensies en redigeerde themanummers. En in persoonlijke boodschappen communiceerde hij open en enthousiast over de thema's waarmee hij bezig was. Mails werden onmiddellijk beantwoord. Zijn aanwezigheid was steeds een meerwaarde. Albert kwam graag naar Antwerpen voor de vergaderingen. De gesprekken voor en na getuigden ook en vooral van de menselijke warmte die Albert uitstraalde. Hij was een uiterst aangenaam man die Vlaanderen in zijn hart droeg. Net zoals wij hem in ons hart zullen blijven dragen. De ondraaglijke leegte zal echter blijven.

Historicus - Oude-stijler én cultureel makelaar

De nalatenschap van dr. Albert van der Zeijden (1957-2021)

Historicus

Hij had zich met recht en reden een volkskundige, een (Nederlands) etnoloog of antropoloog, een specialist erfgoedstudies of erfgoedwerker kunnen noemen. Maar Albert van der Zeijden was duidelijk, bij presentaties van zichzelf in vergaderingen en op zijn website: *historicus*. Hij had zijn masterdiploma en doctoraat in de geschiedenis gehaald en dat was zijn houvast, harnas en autonomiepaspoort in de wondere wereld van volkscultuur, folklore, volkskunde en “immaterieel erfgoed”.

Lezing in een circuskooi tijdens het “Jaar van het Circus” in 2006, georganiseerd door het Nederlands centrum voor Volkscultuur

Hij genoot in het liefhebbersveld in Nederland de voorbije kwarteeuw een ruime bekendheid en degelijke reputatie als personeelslid van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur, en de opvolgers zoals het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed (VIE) en later het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland (KIEN), als wetenschappelijke ondersteuner

en alter ego/nos van (het team rond) Ineke Strouken. Maar tegelijkertijd cultiveerde hij een klassieke onderzoekslijn, als geschiedschrijver over katholieke activisten rond cultuur en identiteit in Nederland in de 19e eeuw. Dit leidde in 2002 tot zijn proefschrift *Katholieke identiteit en historisch bewustzijn. W.J.F. Nuyens (1823-1894) en zijn 'nationale' geschiedschrijving*, dat hij aan de Universiteit van Amsterdam verdedigde en bij uitgeverij Verloren in Hilversum publiceerde. Typerend zijn de zinnen waarmee hij zijn magnum opus begon: “Dat het schrijven van een proefschrift vaak wordt gekarakteriseerd als ‘het grote lijden’ heb ik nooit goed kunnen begrijpen. Dit boek over Nuyens is tot stand gekomen in mijn vrije tijd, naast mijn reguliere werk bij het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Niet lang na mijn afstuderen ben ik er mee begonnen, zo rond 1989”, maar evengoed de opmerking over zijn promotor Pim den Boer: “zo iemand had ik, zelf ook een ‘oude-stijler’, nodig. Hij heeft mij in alle vrijheid mijn gang laten gaan. Pas in de laatste fase, toen een eerste versie van het manuscript gereed lag, is hij zich uitgebreid met het proefschrift gaan bemoeien.” Het manuscript is tegenwoordig integraal online beschikbaar.¹ Hoewel hij, mede door de keuze en de roeping om over volkscultuur, folklore en tradities te werken, niet tot de harde kern van de nomenclatuur van de Nederlandse academische wereld van historici behoorde, leverde dit wel de credibiliteit die hem toeliet in historische tijdschriften met gezag een rol te spelen en echo’s te laten doorklinken van wat er in de wereld van volkscultuur, en later immaterieel erfgoed, gebeurde. Hij speelde een rol als makelaar en correspondent vanuit het “veld”. Een reeks artikelen in de historische referentietijdschriften waren daarin belangrijk.² Opmerkelijk genoeg was dat andersom minder sterk het geval. Terwijl Van der Zeijden bleef beklemtonen dat hij historicus was, koos hij in zijn artikelen over immaterieel erfgoed steeds voor een focus op het heden en volgde daarmee rigoureuus de 2003 UNESCO-conventie voor het Borgen van Immaterieel Erfgoed waarin het contemporaine karakter van immaterieel erfgoed wordt benadrukt.

Van der Zeijden was ook, vooral voor en net na de eeuwwisseling, de pleitbezorger voor het oeuvre van een van zijn wetenschappelijke helden. Hij stak zijn bewondering voor Philippe Ariès (1914-1984) niet onder stoelen of banken. In de jaren 1970 en 1980 speelden de *Annales. Économies. Sociétés. Civilisations*, de EHESS en andere Parijse actoren ook in de Nederlanden nog een belangrijke rol, zeker in het onderzoek over mentaliteitsgeschiedenis en het (samen) leven van alledag en iedereen. Dat is een van de sleutels om de generatie van onderzoekers in de Lage Landen te begrijpen, die in het laatste kwart van de twintigste eeuw de overgang van mentaliteitsgeschiedenis naar cultuurgeschiedenis en volkscultuur, langs volkskunde tot het borgen van immaterieel erfgoed mee hebben gemaakt. Dat is een generatie die door de literatuur is beïnvloed op het snijpunt van geschiedenis, volkskunde en

1 A. van der Zeijden, *Katholieke identiteit en historisch bewustzijn. W.J.F. Nuyens (1823-1894) en zijn 'nationale' geschiedschrijving*, Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, 2002/ Hilversum, Verloren 2002, p. 5 en 6; <https://dare.uva.nl/search?arno.record.id=107818> (bezoekt op 4-12-2021).

2 Zie bijvoorbeeld A. van der Zeijden, ‘De politiek van immaterieel erfgoed’, *Tijdschrift voor geschiedenis* 124:3, 2011, p. 368-379.

historische antropologie, in een periode, eind vorige eeuw, toen de Franse historiografie rond de *Annales E.S.C.* nog erg invloedrijk was.³

Op zijn website wordt dit ook duidelijk gemaakt in een treffend statement dat hier in een Web of Science-tijdschrift vindbare passage wordt vereeuwigd:

“Aan het eind van de jaren zeventig was ik enorm geïnspireerd door Ariès. In die tijd was in Utrecht, waar ik studeerde, geschiedenis toch nog vooral traditionele politieke geschiedenis. Met zijn grote boeken over de geschiedenis van de dood opende Ariès voor wetenschappelijke novieten als ik ongekende vergezichten. Ariès schreef over onderwerpen die er werkelijk toe deden, hij was de man met de sprankelende en originele ideeën. Hij was ook de man die passie in zijn werk legde: geschiedenis was voor Ariès letterlijk een manier om actuele problemen de baas te worden. (...) Zoals hij zijn persoonlijke levensgeschiedenis verweefde in zijn boek over het veranderende historisch besef, deed hij dit ook met zijn geschiedenis over de dood, waarin hij bijvoorbeeld de ‘moderne’ opvattingen over de dood ophing aan een beschrijving van het sterfbed van zijn moeder. Voor Ariès was geschiedenis met recht een existentiële noodzaak. Voor mij maakte Ariès de geschiedwetenschap de moeite waard.”⁴

Ariès was op verschillende manieren een buitenstaander. Hij had niet zoals veel van de *Annales*-coryfeeën en volkscultuurhistorici een linkse achtergrond, maar was voor de Tweede Wereldoorlog als student actief geweest in rechtse knokploegen en publicatiekanalen rond de antisemitische en xenofobe *Action française*. Hij zou niet gekend zijn als tegenstander van het Vichyregime, integendeel. Ariès haalde nooit zijn diploma geschiedenis, maar zou in het derde kwart van de 20e eeuw als “zondagshistoricus” of “amateurhistoricus” zeer uitgebreide onderzoeken doen die resulteerden in kloeke, goed verkopende en baanbrekende boeken met een langetermijnbenadering van kinderen en gezinsleven, en over de omgang met de dood. Na zijn pensioen in 1977, het jaar dat zijn magnum opus *L’homme devant la mort* verscheen, werd hem de post van ‘directeur d’études’ aan de EHESS te Parijs aangeboden. Zijn pioniersrol werd erkend en verbonden met een ander baanbrekende bundel, over de geschiedenis van privéruimtes in de nieuwe tijd. De combinatie van onbegrensde nieuwsgierigheid en werklust en het feit dat hij niet verstrikt raakte in de dwingende disciplinaire kaders en opvolgingssystemen die academische circuits in de geschiedenis lijken te genereren, maakte dat hij nieuwe thema’s en onderwerpen kon aanboren en op de agenda zetten. Albert

3 Sinds de jaren 1990 is die invloed minder sterk, al kunnen via het oeuvre van onderzoekers zoals Luc Boltanski, Bruno Latour of Nathalie Heinich en via de erfgoedstudies de volgende jaren nieuwe dwarsverbanden ontstaan. Zie M. Jacobs, ‘Actornetwerk. Geschiedenis, sociale wetenschappen. De nieuwe *Annales* en het werk van Boltanski en Thévenot: een (re)viewartikel’ *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 22, 1996, p. 260-289.

4 http://www.albertvanderzeijden.nl/philippe_aries_en_de_mentaliteit.htm (bezocht op 4-12-2021)

Intergovernmental Committee Meeting in Bogota, 2019. Albert van der Zeijden hield ervan om met erfgoedbeoefenaren op de foto te gaan

van der Zeijden was in de Nederlanden de heraut van het oeuvre van Ariès en van zijn hoofdthema: de dood.⁵

De Dood

*“Een dodenmis heeft twee gezichten. In de teksten worden troost en berusting afgewisseld met wanhoop en schrik voor “die vreeswekkende dag”. Hierin weerspiegelen zich de tegenstrijdige gevoelens die een sterfgeval opwekt. Eerst de schok, verslagenheid en woede: waarom moet ons dit overkomen? Maar vervolgens ook de christelijke berusting, de hoop op eeuwig leven en verrijzenis.”*⁶ Deze woorden van Van der Zeijden komen uit een artikel dat hem typeert; een geschiedenis van het requiem als genre door de eeuwen heen. Zowel het thema van de dood, als hoe die ingrijpende realiteit op lange termijn cultureel werd beleefd, gesublimeerd en verwerkt, waren zeker in de eerste helft van zijn carrière de helft van zijn levenswerk. Hij bouwde expliciet verder op het oeuvre van Ariès maar breidde dit uit met eigen empirisch onderzoek.

Volgens Wim Berkelaer, Van der Zeijdens vriend tijdens zijn tijd als student(-assistent), was de tentoonstelling in 1980, *Dood en begraven. Sterven en rouwen 1700-1900*, naar aanleiding van het 150-jarige bestaan van de Eerste Algemene Begraafplaats Soestbergen te Utrecht, de “trigger” voor de levenslange belangstelling voor de omgang met overlijden en graven. Van der Zeijden koos het als onderwerp voor zijn doctoraalscriptie in 1986.⁷ Hij participeerde aan de organisatie van het grote congres *Balans en perspectief van de Nederlandse Cultuurgeschiedenis* in Utrecht in 1990 waar hij het thema

5 A. van der Zeijden, 'Philippe Ariès: geschiedschrijver van de dood', *Volkscultuur, tijdschrift over tradities en tijdsverschijnselen* 5:1, 1988, p. 64-82; A. van der Zeijden, 'Een reactionair met sprankelende ideeën. Mentaliteitshistoricus Philippe Ariès verdient een revival' *Historisch Nieuwsblad* 3, 2001, p. 26-29.

6 A. van der Zeijden, 'De geschiedenis van het requiem', *Doodgewoon. Tijdschrift over de dood*, 5, 1995, p. 10-14.

7 <https://wimberkelaar.wordpress.com/2021/08/11/ode-aan-een-vriendschap-die-eens-was-bij-de-dood-van-albert-van-der-zeijden-1957-2021/> (bezoekt op 4-12-2021).

Albert van der Zeijden in het midden van de internationale collega's van het ICH NGO Forum

op de agenda zette. Dit resulteerde in een onder zijn leiding geredigeerd boek over de cultuurgeschiedenis van de dood in 1992.⁸ De fascinatie voor het thema klonk ook door in zijn werk als expert en 'makelaar' in immaterieel erfgoed: 'Ook allerlei gewoonten en gebruiken rondom de dood vormen onderdeel van dat immateriële erfgoed', beklemtoonde hij in een artikel waarin hij met behulp van de casus Allerzielen aandacht vroeg voor dilemma's en vraagpunten rond de erfgoedisering van alledaagse cultuur, en in het bijzonder religieuze tradities.⁹ Dat hij zelf jarenlang lid was van de stichting voor funerair erfgoed *De Terebinth* die in 2013 – samen met anderen – de voordracht van Allerzielen voor de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland indiende waartoe A. van der Zeijden had gestimuleerd, hield hij niet geheim.¹⁰ Hij nam dit juist als uitgangspunt om uit te leggen hoe je als *cultural broker* een schakelfunctie inneemt tussen het erfgoed en het erfgoedbeleid – een functie die nooit helemaal neutraal kan zijn.

Terwijl Van der Zeijden aanvankelijk de vraag hoe (van oorsprong) religieus erfgoed het beste geborgd kan worden in een ontkerkelijkende samenleving nog als een van de urgentere aandachtspunten van zijn instituut inschatte dat net de opdracht had gekregen de UNESCO conventie in Nederland te implementeren, verschoof de aandacht naar andere thema's (zie verder).¹¹ Het

8 Zie voor de receptie M. Jacobs, (recensie van) A. van der Zeijden (ed.), *De cultuurgeschiedenis van de dood*, Amsterdam/Atlanta, 1991, *Volkkundig Bulletin* 18, 1992, p. 247-249.

9 A. van der Zeijden, 'Dilemma's en vraagpunten met betrekking tot immaterieel erfgoed: het voorbeeld Allerzielen. Reflecties van een *cultural broker*', *Volkskunde* 133, 2012, p. 343-359.

10 Allerzielen stond tussen 2013 en 2017 op de Inventaris Immaterieel Erfgoed Nederland.

11 A. van der Zeijden, 'Naar een onderzoeksagenda voor immaterieel erfgoed. Kennisontwikkeling ten behoeve van het borgen van tradities', *Volkskunde* 116, 2015, p. 53-67; A. van der Zeijden, 'Spiritual renewal and the safeguarding of religious traditions in the Netherlands', *Heritage Alive*, gepubliceerd op internet 22 april 2014. <http://www.ichngoforum.org/spiritual-renewal-and-the-safeguarding-of-religious-traditions-in-the-netherlands/> (bezocht op 4-12-2021).

Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland speelde dan ook geen rol in projecten als *Heriligion*¹², dat de vraag naar de erfgoedisering van religie en de sacralisering van erfgoed centraal stelt, en het was maar zijdelings betrokken bij projecten over (de toekomst van) materieel en immaterieel religieus erfgoed.

Volkscultuur

Een groot deel van het professioneel leven van Van der Zeijden speelde zich af in en vanuit een landelijke netwerkhub voor volkscultuur in Nederland. In 1984 werd het *Informatiecentrum Volkscultuur* opgericht vanuit een Beraad voor het Nederlands Volksleven en een Volkskundig Genootschap. Dit werd vanaf 1991 het *Nederlands Centrum voor Volkscultuur*. Daar werden tal van publicaties gerealiseerd, dagen georganiseerd, en publieksgerichte projecten gelanceerd, zoals Brieven aan de Toekomst (1998), het Jaar van de Volkscultuur (1999-2000), FotoMonument (2000), Nationale Geschiedenisdagen (2001 en 2003), de Nationale Verteldag (2004), het Jaar van de Folklore (2005), het Jaar van het Circus (2006), het Jaar van de Tradities (2009) en het Jaar van het Immaterieel Erfgoed (2012). Van der Zeijden begeleidde dit project vanuit een populariserend-wetenschappelijke rol.

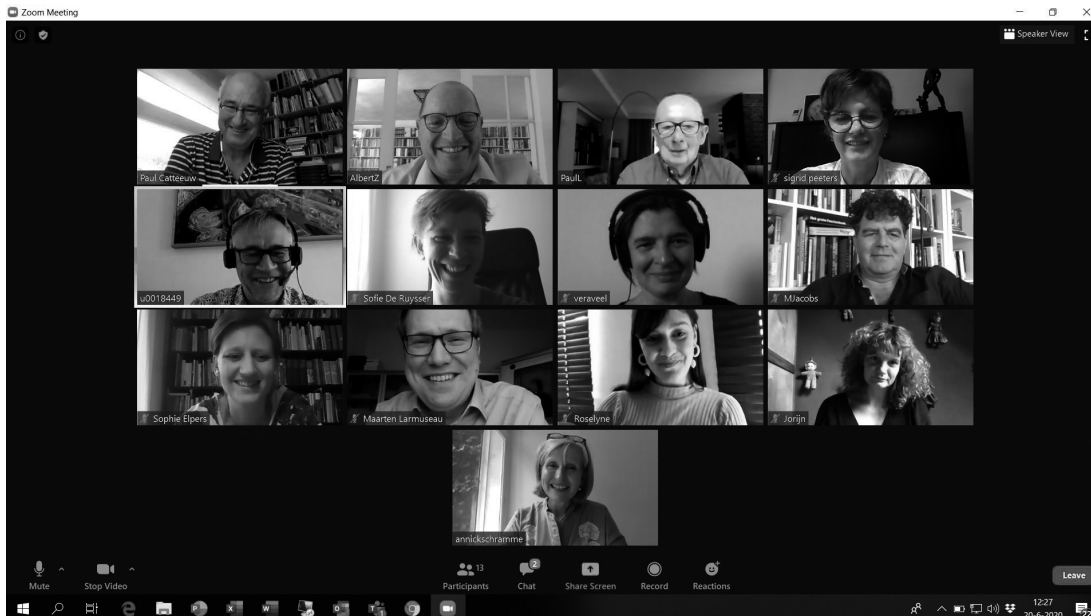
Geheel in de lijn van zijn habitus was Albert Van der Zeijden bijzonder actief met historiografie van volkskundig onderzoek en publicatiecultuur, niet alleen van mannen en vrouwen die zich met de studie van volkscultuur bezig hielden, maar ook met de instellingen.¹³ Ook hier was hij een brugfiguur in de geschiedenis van wisselende positionering en afstanden tussen Amsterdam en Utrecht (nu Arnhem); tussen het Meertens Instituut van de KNAW en (voorgangers en nakomelingen van) het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Van der Zeijden had een voet in beide werelden en functioneerde in de doorsnede van de twee circuits, zoals ook blijkt uit een reeks sleutelpublicaties.¹⁴

Zijn redacteurschap in de 21e eeuw van het tijdschrift *Volkskunde*, is opnieuw zo'n brugfunctie. Gedurende bijna twee decennia was Albert van der Zeijden de stabiele Nederlandse link en brug. Hij was zowel als redacteur, maar ook als auteur bijzonder actief.

12 <https://heriligion.eu/> (bezoekt op 4-12-2021).

13 A. van der Zeijden, *De voorgeschiedenis van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. De ondersteuning van de volkscultuurbeoefening in Nederland 1949-1992*, Utrecht, Nederlands Centrum voor volkscultuur, 2000; A. van der Zeijden, *Volkscultuur van en voor een breed publiek: enkele theoretische premissen en conceptuele uitgangspunten*, Utrecht, Nederlands Centrum voor Volkscultuur, 2004.

14 A. van der Zeijden, 'Public Folklore and the construction of a regional identity in newly reclaimed Dutch polders (1945-1970)', in: P. Margry & H. Roodenburg (eds), *Reframing Dutch Culture. Between otherness and authenticity*, Aldershot, 2007, p. 59-81; H. Dibbits, S. Elpers, P.J. Margry, A. van der Zeijden, *Immaterieel erfgoed en volkscultuur. Almanak bij een actueel debat*, Amsterdam, Amsterdam University Press, 2009.

Digitale redatievergadering van Volkskunde in juni 2020

Borgen van immaterieel erfgoed en UNESCO

De rol van Albert van der Zeijden in het omarmen van het immaterieel erfgoedparadigma in Nederland, in nauwe verbinding met Vlaanderen, en in het bijzonder de circuits van tapis plein/Werkplaats Immaterieel Erfgoed was de voorbije tien jaar belangrijk en opvallend. Terwijl in de fase tussen 2001 en 2003 Nederlandse circuits erg actief waren in de totstandkoming van de UNESCO conventietekst voor het borgen van immaterieel erfgoed, met name rond de kwesties van passende woordenschat, en via de Nederlander Rieks Smeets in de Sectie Immaterieel Erfgoed van UNESCO zelf in de volgende jaren, kan een zeer grote aarzeling worden vastgesteld in Nederland in de eerste tien jaar van de conventie. Zowel het Meertens Instituut als het Nederlands Centrum voor Volkscultuur hielden en cultiveerden afstand en misten zo de eerste pionierstreinen. In het tweede decennium van de 21e eeuw veranderde deze houding in de Nederlandse netwerken, door het stimulerende werk van Riet de Leeuw (OCW). Het NCV, en met name Albert van der Zeijden, omarmde voortaan de conventie. Het NCV werd het Nederlands Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed en later het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland, en groeide wetenschappelijk en methodologisch. Van der Zeijden werd zelfs gedurende een jaar lid van Evaluation Body, als vertegenwoordiger van de NGO. Zo kreeg hij niet alleen de dossiers voor de internationale lijsten van de 2003 Conventie te zien, maar ook een diep inzicht in het functioneren van institutionele mechanismen binnen UNESCO en de relatie tussen de “organen” van de conventie. Hij nam zeer actief deel aan de vergaderingen van het Intergouvernementeel Comité en de Algemene Vergadering van de UNESCO-conventie 2003 voor het borgen van immaterieel erfgoed. Hij vertegenwoordigde het Kenniscentrum in het ICH NGO Forum en was oprichter en voorzitter van de werkgroep “Research”. Die activiteiten kregen tastbare vormen via het internettijdschrift *Heritage Alive. Voices and practices*, waarvoor hij schreef. Opmerkelijk was ook dat hij poogde

links te leggen tussen het borgen van immaterieel erfgoed en oudere vormen van omgang met volkscultuur, met name door de folklorist, verzamelaar en filmmaker D.J. van der Ven.¹⁵

Van der Zeijden zette mee zijn schouders onder het *Intangible Cultural Heritage and Museums Project* (IMP) en zorgde voor de verspreiding van de resultaten in Nederland.¹⁶ Hij was speciaal redacteur van diverse themanummers over immaterieel erfgoed in dit tijdschrift, zoals Makelaardij in 2014, Feestcultuur en immaterieel erfgoed in 2016, Immaterieel Cultureel Erfgoed en diversiteit in 2015 en Erfgoed en toerisme in 2020. Met name het nummer over “brokerage”, culturele makelaardij, heeft een internationale weerklank gekregen.¹⁷ Samen met Jorijn Neyrinck en Marc Jacobs ondertekende hij het wijdverspreide *Woord vooraf*.¹⁸ Ook publiceerde hij eigen bijdragen in het nummer. Albert van der Zeijden had bij tijd en wijle zijn “pet topics” waar het hart en de mond van vol was, de powerpoints en de pen van over liepen. Dat was de voorbije jaren ook rond immaterieel erfgoed het geval, met superdiversiteit en de West-Kruiskade, makelaardij, Zwarte Pietcontroverses, toerisme en andere thema’s, die dan een tijdlang zijn communicatie kleurden.¹⁹ Recentelijk hield hem de vraag bezig hoe transnationaal immaterieel erfgoed in een globaliserende wereld bijdraagt

15 Zie de reikwijdte van http://www.albertvanderzeijden.nl/publicaties/publicaties_over_immaterieel_erfgoed.htm (bezoekt op 4-12-2021); A. van der Zeijden, ‘D.J. van der Ven (1891-1973) als filmische pionier’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 121:1, 2020, p. 35-44 en de dialoog in M. Jacobs, “‘Borgen van immaterieel erfgoed”, films en D.J. van der Ven’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 121:1, 2020, p. 45-51.

16 Zie A. van der Zeijden & S. Elpers, ‘Diversity’, in: *Museums and Intangible Cultural Heritage. Towards a third space in the heritage sector. A companion to discover transformative heritage practices for the 21st century*, Brugge, 2020, p. 52-54; S. Elpers, F. van der Pols, E. Tsakiridis, A. van der Zeijden (ed.): Immaterieel erfgoed en musea. Special issue *Museumpeil* 49 (2018).

17 Zie bijvoorbeeld het Brokerage nummer uit 2014; K. Adams, A. van der Zeijden en anderen, ‘Immaterieel erfgoed als toeristische bestemming. Hoe duurzaam toerisme en de borging van levend erfgoed kunnen samengaan / Intangible heritage as a tourist destination. Contributing to safeguarding intangible cultural heritage through sustainable tourism’, *Volkskunde* 121:3, 2020, p. 519-548.

18 M. Jacobs, J. Neyrinck & A. van der Zeijden, ‘UNESCO, Brokers and Critical Success (F)Actors in Safeguarding Intangible Cultural Heritage’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 115:3, 2014, p. 249–256; M. Jacobs, J. Neyrinck & A. van der Zeijden, ‘UNESCO, makelaars en kritische succes(f)actoren in de borging van immaterieel cultureel erfgoed’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 115: 3, 2014, p. 257 – 263 ; Chinese versie M. Jacobs, J. Neyrinck & A. van der Zeijden, ‘文化的“转译”与非物质文化遗产护 (上篇) 联合国教科文组织、经纪人 与保护“非遗”之关系’(The “translation” of culture and the safeguarding of intangible cultural heritage (Part 1). UNESCO, Brokers, and Safeguarding Intangible Cultural Heritage , 遗产 (Heritage), 2, 2020, p. 34-45.

19 A. van der Zeijden, ‘Dealing with Black Pete. Media, Mediators and the Dilemmas of Brokering Intangible Heritage’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 115:3, 2014, p. 349-360; A. van der Zeijden, ‘Zwarte Piet in meerduidig perspectief’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 120: 1, 2019, p. 57-67; A. van der Zeijden, ‘Intangible heritage as dialogue and as contestation. West-Kruiskade, Rotterdam and the changing face of memory’, *Jahrbuch für Europäische Ethnologie* 12, 2017, pp. 111-125; A. van der Zeijden, R. Varela & W. Raaphorst, ‘Etnisch toerisme als kans voor duurzame ontwikkeling van immaterieel erfgoed in superdiverse wijken. Een onderzoek naar de West-Kruiskade in Rotterdam en de Paul Krugerlaan in Den Haag’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 121: 3, 2020, p. 607-634.

Aanbieding van de eerste Kennisagenda “Immaterieel erfgoed als proeftuin van een mondialiserende samenleving”, samen met collega’s Susanne Verburg en Sophie Elpers, 2018

aan ‘place-making’ en ‘social bonding’. Hij koos daarvoor het onderwerp Ebru (papier marmieren met oorsprong in Turkije) in Nederland.²⁰

Opmerkelijk (moedig) was ook het plaatsen van kritische vraagtekens bij lichtvoetige reflecties van één van de coryfeeën van de Europese etnologie over de UNESCO-ontwikkelingen in het werkveld.²¹

Albert van der Zeijden was de laatste jaren van zijn leven teamleider Kennisontwikkeling van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland. Uiteindelijk werd dit mee academisch vormgegeven, aan de Universiteit van Utrecht. Vanaf 1 januari 2017 werkte hij een dag per week aan de Universiteit Utrecht als Research Fellow Intangible Heritage Studies.²² Van der Zeijden was één van de penvoerders en bedenkers van het onderzoeksplan 2017-2020 van het Kenniscentrum, met als speerpunten Controversieel Immaterieel Erfgoed, Superdiversiteit, Jongerenculturen, Immaterieel & Materieel Erfgoed en Toerisme.²³ Voorop stond voor Van der Zeijden steeds dat de onderzoeksvragen

20 A. van der Zeijden, ‘Transnational Communities and the Safeguarding of ICH. The Case of Ebru, the Turkish Art of Marbling from a Dutch Perspective’, verschijnt in *International Journal of Intangible Heritage*.

21 A. van der Zeijden, ‘Making intangible heritage. Een kritiek op Valdimar Hafstein’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven*, *Volkskunde* 121: 1, 2020, p. 53-59.

22 A. van der Zeijden, ‘Immaterieel erfgoed aan de Universiteit Utrecht. Onderzoeksplan Fellowship Intangible Heritage Studies’, *Volkskunde. Tijdschrift over de cultuur van het dagelijks leven* 118: 1, 2017, p. 37-42.

23 A. van der Zeijden, S. Elpers, M. Helsen & S. Verburg, *Immaterieel erfgoed als proeftuin van een mondialiserende samenleving. Kennisagenda 2017-2020 Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland*, Arnhem, 2018.

vertrokken vanuit de uitdagingen en noden van erfgoedgemeenschappen bij het borgen van hun immaterieel erfgoed, en dat zij participatief werden betrokken in het onderzoek.²⁴ Hierdoor werd meer dan ooit een soort convergentie van academisch onderzoek rond immaterieel erfgoed en andere vormen van volkscultuur gerealiseerd in de laatste jaren.²⁵ Toen Albert in augustus 2021 overleed was hij bezig om met zijn team het nieuwe onderzoeksplan 2021-2024 te ontwikkelen met als onderzoeksgebieden Duurzaamheid, Diversiteit en Inventarisatiemethodieken. Helaas stak zijn andere onderwerp daar onverwacht een stokje voor.

Trefwoorden: historicus, dood, levend erfgoed, UNESCO, volkscultuur in Nederland, cultuurgeschiedenis, immaterieel erfgoed

Albert van der Zeijden (1957-2021)

24 A. van der Zeijden, 'Experimenting with participation in dialogue. Community involvement in identifying and researching Intangible Cultural Heritage in the Netherlands', *Revista Memoriamedia* 33, 2018, 1-9. Online: https://www.immaterieelerfgoed.nl/image/2019/2/15/eng_memoriamediareview_netherlands_experimenting_with_participation.pdf (bezocht op 4-12-2021).

25 Zie voor de resultaten de Kennisbank van het Kenniscentrum: <https://www.immaterieelerfgoed.nl/kennisbank#eyJ0eXBlljoibGlzdCI6W10sImtleXdvcmQiOltLCJmYWVWldHMiOnt9fQ==> (bezocht op 4-12-2021).

Redactie

In memoriam Albert van der Zeijden	369
Marc Jacobs & Sophie Elpers , Historicus – Oude-stijler én cultureel makelaar	371
De nalatenschap van dr. Albert van der Zeijden (1957-2021)	

Wetenschappelijke artikels

Elena Vanden Abeele & Wendy Wiertz , Het Vlaamse kantonderwijs in de 20e eeuw: tussen modernisering en traditie	381
Nadezhda Savova-Grigorova , Social Tourism and Museum Mobilities in Destinations of Experience	403

Essay

Douwe Zeldenrust , De Volkskundecommissie en het Volkskundebureau in de periode 1945 tot en met 1947 – Van wederopbouw naar “stijgende belangstelling”	427
---	-----

Onderzoek

Sophie Elpers, Julia van Duijvenvoorde, Judy Jaffe-Schagen, Inger Leemans & Karolina Miłkowska , Geur in immaterieel erfgoed. Een deelonderzoek van <i>Odeuropa</i>	445
Wendy Wauters , De beroering van de religieuze ruimte – De belevingswereld van kerkgangers in de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekerk, ca. 1450-1566	451
Nele Wynants , Wetenschap speelde de hoofdrol op de 19e-eeuwse kermis	459

Recensies

* Marilena Alivizatou, <i>Intangible Heritage and Participation. Encounters with Safeguarding Practices</i> (Marc Jacobs)	473
* Isabella Augart, Sophia Kunze & Teresa Stumpf, <i>Im Dazwischen. Materielle und soziale Räume des Übergangs</i> (Marc Jacobs)	475
* Petra Himstedt-Vaid, Susanne Hose, Helger Meyer, Siegfried Neumann (Hrsg.), <i>Von Mund zu Ohr via Archiv in die Welt. Beiträge zum mündlichen, literarischen und medialen Erzählen</i> (Marcel Van den Berg)	476
* Jenny Munro, <i>Dreams Made Small. The Education of Papuan Highlanders in Indonesia</i> (Paul Catteeuw)	481
* Annick Schramme & Nathalie Verboven (red.), <i>Cultuurmanagement. De regels van de kunst</i> (Marjolein de Boer)	484
* Hande Birkalan-Gedik, Christiane Cantauw, Jan Carstensen, Friedemann Schmoll, Elisabeth Timm (eds.), <i>Detmold, September 1969. Die Arbeitstagung der dgv im Rückblick. International and comparative perspectives on the worlds and words of Volkskunde</i> (Marc Jacobs)	486
* Jos van Beurden, <i>Ongemakkelijk erfgoed. Koloniale collecties en teruggave in de Lage Landen</i> (Paul Catteeuw)	490
* Hanneke van Asperen, <i>Silver Saints. Prayers and Badges in Late Medieval Books</i> (Hans Geybels)	494
* Andreas Weber & Sylvia van Zanen, <i>Kunstenaar op Java. De reisdagboeken en natuurtekeningen van Pieter van Oort (1825-1833)</i> (Paul Catteeuw)	496
* Christiane Schwab (red.), <i>Skizzen, Romane, Karikaturen. Populäre Genres als soziographische Wissensformate im 19. Jahrhundert</i> (Johan Verberckmoes)	499
* Conrad Gietman, Yme Kuiper, Elyze Storms-Smeets, Leon Wessels (eds.), <i>De Jacht. Een cultuurgeschiedenis van jager, dier en landschap</i> (Marc Jacobs)	501

<i>Abstracts</i>	506
------------------	-----

<i>Personalia</i>	510
-------------------	-----